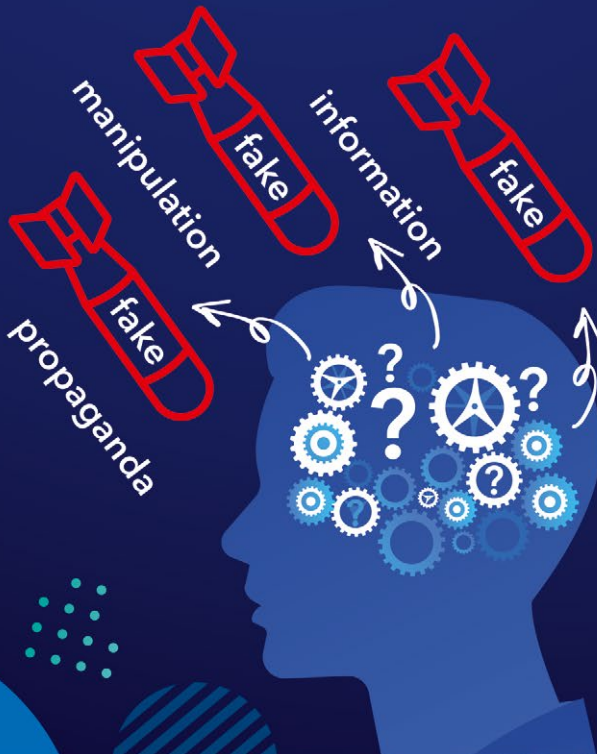

ОБ'ЄДНАНИЙ ФРОНТ: інформаційна війна, пропаганда, інформаційна гігієна

Базові правила інформаційної гігієни

 # Об'єднаний фронт:
інформаційна війна,
пропаганда,
інформаційна гігієна

Інформаційна війна

Існує багато доктринальних військово-політичних підходів до побудови інформаційної політики.

– країни, що не ведуть агресивних інформаційних дій щодо сусідніх країни.

– країни, які агресивно впроваджують вигідні собі наративи в сусідніх країнах.

– країни, які поєднують і оборонні, і наступальні стратегії.

Риси інформаційної війни

- Ставка на психологічну дезорієнтацію, а не на фізичне знищення ворога.
- Недостатня прогнозованість результатів – оскільки мета є психологічною, то результат можна прогнозувати лише у спектрі.
- Варіативність інформаційних впливів – оскільки меседжі спрямовані на різні аудиторії, то періодично вони можуть «гасити» один одного.
- Пріоритет маркетингових підходів.
- Спрощена логістика – для ефективної роботи не потрібно вибудувати значний ланцюг виробництва та постачання робочих матеріалів.

7 складових інформаційної війни

(за книгою Мартіна Лівікі «Що таке інформаційна війна»)

«Інформаційна війна – це засоби, які включають збір, передачу, захист, маніпулювання, спростування, заперечення та знищення інформації, завдяки яким можна встановити перевагу над противником. Маніпулювання інформацією в контексті інформаційної війни – це зміна інформації з метою викривлення сприйняття дійсності противником».

Цитата Мартін Лівікі, експерт з інформаційних технологій

Приклади країн із різною стратегією

ОБОРОННА СТРАТЕГІЯ

- Країни ЄС
- Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії
- Канада
- Австралія

НАСТУПАЛЬНА СТРАТЕГІЯ

- РФ
- Китайська народна республіка
- Ісламська Республіка Іран
- Велика Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамахирія (за часів правління Муаммара Каддафі)

ЗМІШАНА СТРАТЕГІЯ

- Сполучені Штати Америки
- Турецька республіка

Базові принципи інформаційної стратегії РФ

Сучасний світ є середовищем конфліктів і протистояння, а не співпраці.

Сучасний світ є вкрай агресивним ворожим середовищем, де немає місця співпраці, а є лише домінування.

«М'яка сила» західних держав сприймається як ознака слабкості, і є принциповим підходом до формування політики.

Визначення «інформаційне протиборство» та «інформаційний вплив» – серед пріоритетів військово-оборонної та зовнішньої політики.

Інформаційні цілі РФ

СТРАТЕГІЧНИЙ РІВЕНЬ

(до початку широкомасштабного вторгнення)

Довести, що гарантований мир буде за умов повернення до Ялтинсько-Потсдамської системи, тобто поділ світу на сфери впливу між декількома наддержавами.

Довести, що РФ є однією із найбільших мілітарних потуг у світі.

Довести, що РФ має право на закріплення за собою сфери впливу на пострадянському просторі.

Максимально послабити структури Європейського Союзу (в рамках теорії «керованого хаосу»).

Недопущення консолідації ЄС на політичному та військовому рівні.

Інформаційна підтримка політиків, які будуть схильні підтримувати перехід до Ялтинсько-Потсдамської системи.

«зміцнення ролі інформаційного протиборства» (п. 12 г)

«завчасне проведення заходів інформаційного протиборства», зокрема для «формування сприятливої реакції світової спільноти на застосування військової сили» (п. 13 г).

Один із пріоритетів Воєнної доктрини Росії – «розвиток сил і засобів інформаційного протиборства» (п. 41 в)

Воєнна доктрина РФ

ТАКТИЧНИЙ РІВЕНЬ

- 1 На рівні масової свідомості, довести що українська держава є failed state.
- 2 Делегітимізувати українські державні інститути.
- 3 Стимулювати створення проросійських політичних та громадянських структур.
- 4 Підтримка проросійського лобі в державних структурах та органах місцевого самоврядування.
- 5 Корупційне ангажування представників української еліти та підтримка їхніх позицій у політикумі.
- 6 Конспірологічне твердження, що РФ розв'язала війну, маючи таємний експансіоністський договір з Китаєм.
- 7 Пряме чи опосередковане втручання у вибори.

- 1 Хаотизація масової свідомості.
- 2 Підтримка євроскептиків, зокрема лівих та правих радикалів.
- 3 Нав'язування на рівні масової свідомості, що європейські країни не здатні вижити без російських вуглеводнів.
- 4 Створення додаткових інформаційних майданчиків для агентів впливу та «корисних ідіотів».
- 5 Підтримка конспірологічних настроїв на рівні масової свідомості.
- 6 Підтримка на рівні масової свідомості уявлення про російську потужність не лише у мілітарному, але й у культурному аспекті.
- 7 Інформаційна підтримка політиків, що пов'язані з РФ корупційними зв'язками.
- 8 Використовування ядерного шантажу.
- 9 Пряме чи опосередковане втручання у вибори.

- 1 Робота передовсім із елітним рівнем. На рівні масових аудиторій робота ведеться із емігрантами з пострадянських країн, або періодична робота із представниками національних чи релігійних меншин.
- 2 Підвищена увага до роботи із експертним середовищем – від солідних експертів до конспірологів.
- 3 Робота через агентуру та «корисних ідіотів» у міжнародних структурах.
- 4 Завуальована підтримка представників крайньо правого крила серед республіканців та крайньо лівих демократів.
- 5 Використовування ядерного шантажу.
- 6 Підтримка думки, що РФ може стати союзником США в протиставленні із Китаєм.
- 7 Пряме чи опосередковане втручання у вибори.

Структури, через які працювала РФ в Україні

Медіа-канали проросійських олігархів та бізнесменів.

Партії, що просуvalи в Україні проросійський порядок денний.

Окремі політики в великих політичних партіях.

Церковні структури, пов'язані з РФ.

Блогери з проросійською позицією.

Блогери з начебто проукраїнською позицією, проте які просуvalи контент, що вигідний РФ.

Мережі антиваксерів.

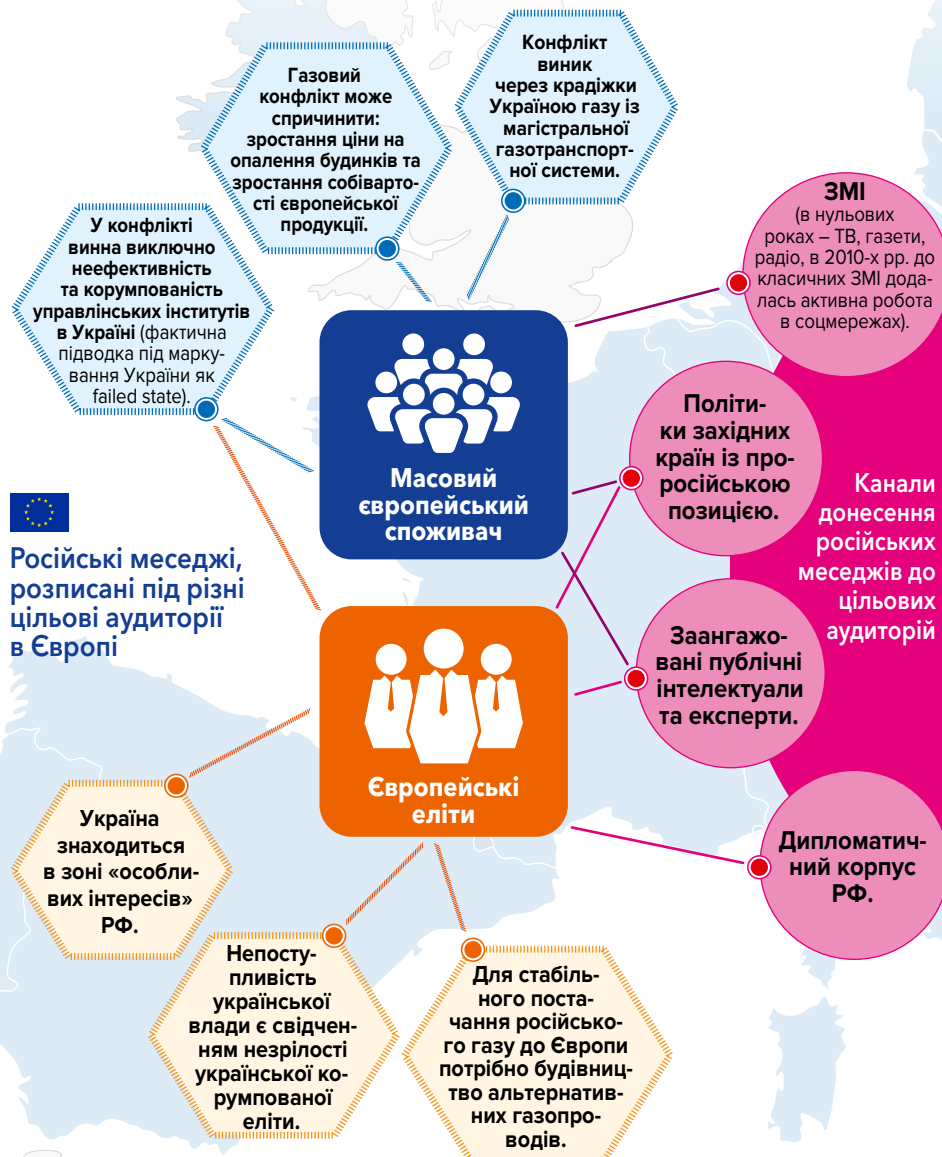

Конспірологічні ресурси, які просуvalють меседжі, що «не все так просто».

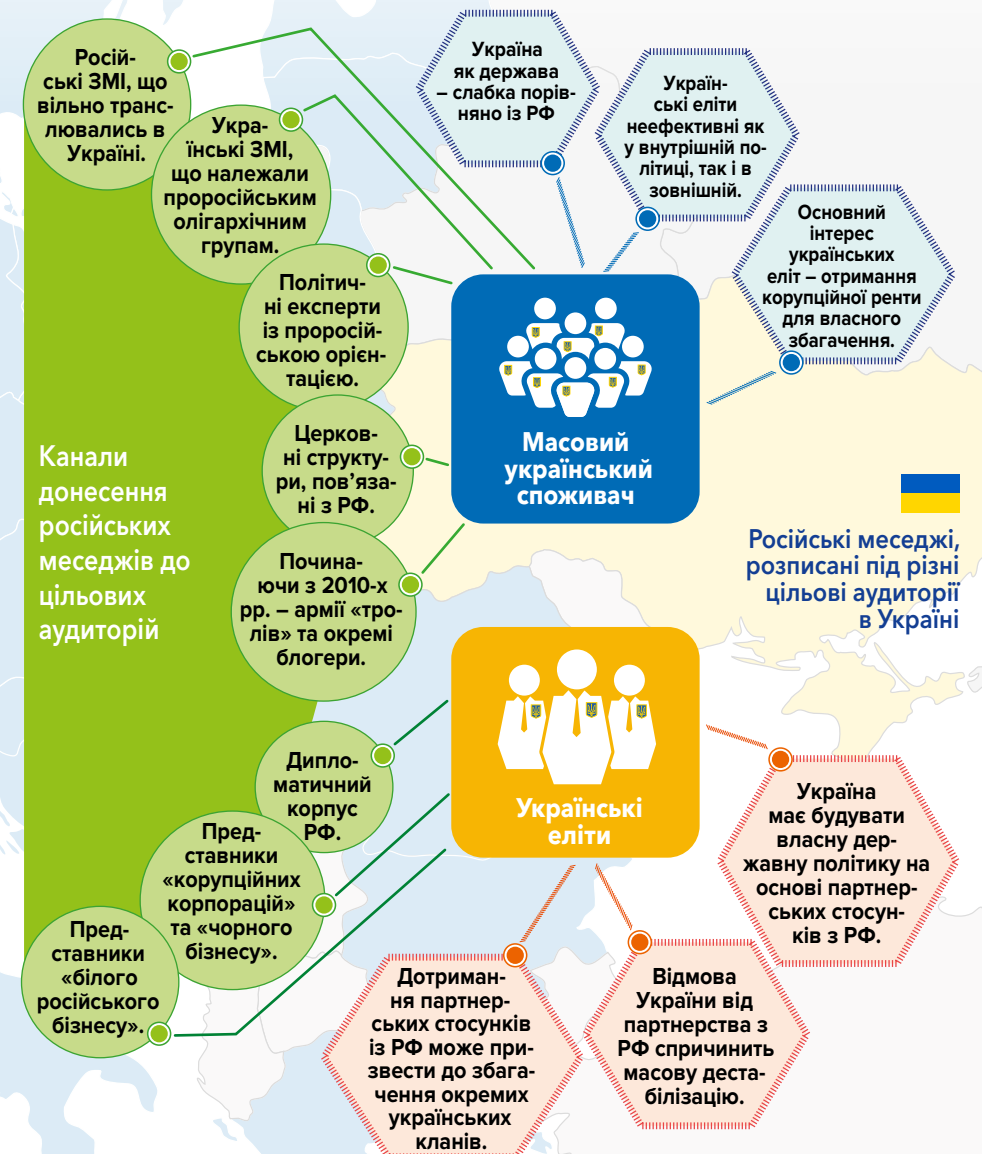
Анонімні телеграм-канали, що просуvalють начебто незаангажовану інформацію, проте це вигідний РФ контент.

Кейс інформаційної війни РФ проти України на прикладі «газових війн»

Тема «газової війни» неодноразово вибухала в інформаційному просторі починаючи з 2005-2006 років.

Проте в якому б році конфлікт навколо газу не виникав, незмінною залишалась архітектура інформаційно-психологічних заходів з боку РФ.

Пропаганда

Виявлення та протидія

Пропаганда – систематична форма цілеспрямованого переконування, яке намагається вплинути на емоції, погляди, думки й дії визначеної цільової аудиторії з політичною, ідеологічною чи комерційною метою через контрольовану передачу односторонніх повідомлень.

Види пропаганди:

Використовується для досягнення конструктивних цілей, які можна виміряти. Наприклад, перемога на виборах, створення певних ціннісних орієнтацій на рівні масової свідомості, утворення консенсусу щодо того чи іншого питання.

Використовується для руйнування певного консенсусу чи загальних усталених поглядів. Наприклад, для підризу рівня довіри до політичних інститутів чи конкретних політиків.

Важливо!!! Позитивна та негативна пропаганда не дорівнює її етичності. Ці назви відображують виключно остаточну мету – або створення, або руйнування. Здебільшого ці два види пропаганди є послідовними етапами в одній інформаційно-психологічній операції. Наприклад, пропаганда шляхом створення мереж антиваксерів чи конспірологів за цією класифікацією буде вважатись позитивною. Проте перед цим позитивним етапом мав іти негативний етап пропаганди, метою якої було посягати на довіру до емпіричних даних, наукових методів пізнання та наукових інститутів.

Етичність пропаганди

ВІДПОВІДАЛЬНА ПРОПАГАНДА

- Сприяє соціальній гармонії, злагоді, вихованню людей згідно із загальноприйнятими цінностями.
- Виконує виховну та інформаційну функції в суспільстві.
- Здійснюється на користь тих, кому адресована.
- Не використовує обман та приховування фактів.
- Не має маніпулятивної мети.

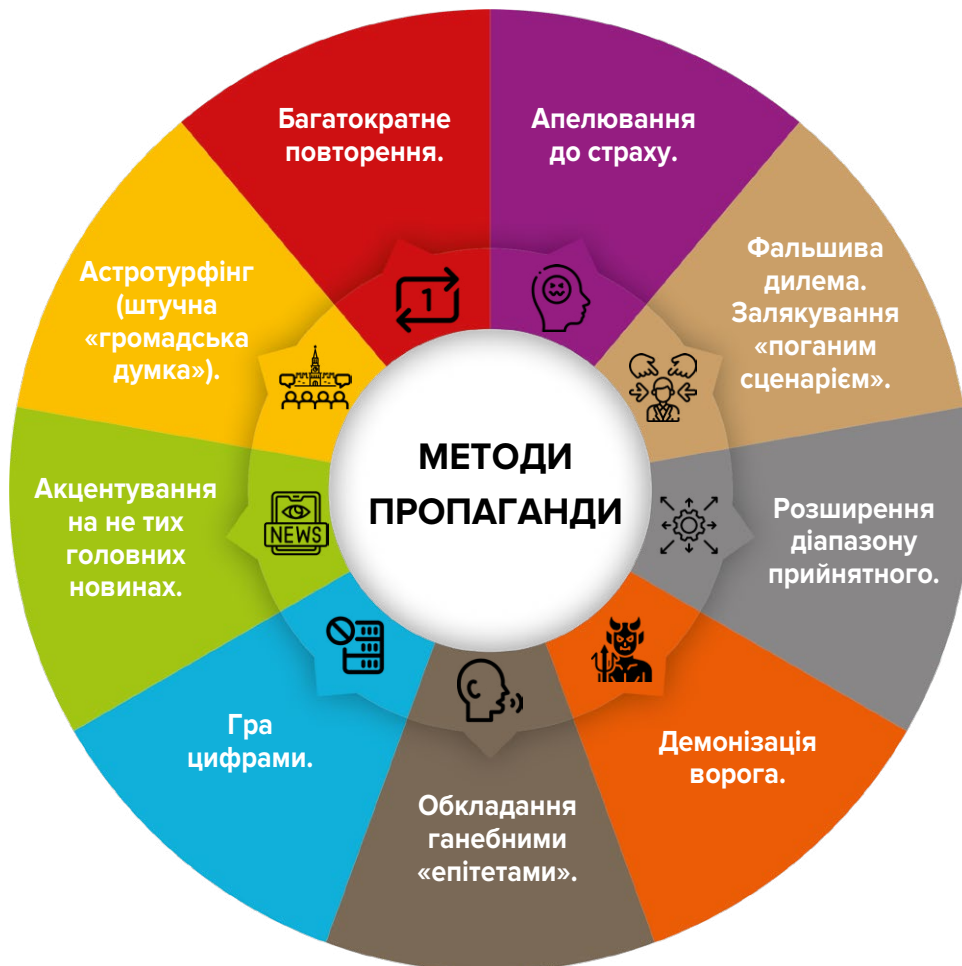
ТОКСИЧНА ПРОПАГАНДА

- Розпалювання соціальної ворожнечі.
- Нагнітання соціальних конфліктів.
- Загострення суперечностей у суспільстві.
- Пробудження низинних інстинктів у людей.
- Створення ілюзорної, паралельної реальності з «перевернутою» або спотвореною системою цінностей, переконань, поглядів.

Найпоширеніші види інформаційних викривлень

Методи пропаганди

10 ЗАПОВІДЕЙ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОПАГАНДИ

Артур Понсонбі та Енн Мореллі

- 1 Ми не хочемо війни.
- 2 Друга сторона несе повну відповідальність за війну. «Ми почали війну, щоб противник не почав війну і не знищив нас раптовим нападом. Тобто війна необхідна для припинення війни».
- 3 Ворог має обличчя диявола.
- 4 Справжні цілі війни видаються за благородні. Офіційно ніколи в жодній війні не було проголошено економічних та геополітичних причин військової агресії.
- 5 Ворог свідомо чинить звірства. Якщо ми робимо помилки, то вони ненавмисні.
- 6 Наші втрати – мізерні. Втрати ворога – величезні.
- 7 Наша справа – священна.
- 8 Відомі митці та інтелектуали підтримують нас.
- 9 Ворог використовує незаконну зброю.
- 10 Хто не з нами – той проти нас. Ті, хто ставить під сумнів нашу позицію, – зрадники.

Кейс російської пропаганди під час широкомасштабного вторгнення

(за класифікацією Артура Понсонбі та Енн Мореллі)

Принцип	Російське втілення
Ми не хочемо війни	Постійні підкреслення, що РФ не хотіла війни. Сама війна має назву «спецоперація».
Друга сторона несе повну відповідальність за війну.	Російські посадовці твердять, що якби РФ не почала війну в 2022 році, то отримала б її пізніше в значно гірших умовах.
Ворог має обличчя диявола.	Чисельні заяви щодо боротьби із дияволом. Наприклад: <i>«У нас есть возможность отправить всех врагов в геену огненную, но не это наша задача. ... [Наша] Цель – остановить верховного властелина ада, какое бы имя он не использовал – Сатана, Люцифер или Иблис».</i>
Справжні цілі війни видаються за благородні. Офіційно ніколи в жодній війні не було проголошено економічних та геополітичних причин військової агресії.	Агресія проти України позиціонується як «священна війна».
Ворог свідомо чинить звірства. Якщо ми робимо помилки, то вони ненавмисні.	Підкреслення, що в ЗСУ воюють виключно наркомани та нацисти, які за своєю суттю можуть лише коїти військові злочини.

Принцип	Російське втілення
Наші втрати – мізерні. Втрати ворога – величезні.	Міністерство оборони РФ неодноразово заявляло, що окупаційні війська знищили не лише значну кількість українських військових, але й західну зброю.
Наша справа – священна.	Періодично змінювані меседжі, що війна почалась як захист РФ: від експансії НАТО; від ЛГБТ, від диявольської змови.
Відомі митці та інтелектуали підтримують нас.	Підкреслення висловів агентури чи «корисних ідіотів», навіть маргіналів, та замовчування позиції більшості митців та інтелектуалів.
Ворог використовує незаконну зброю.	Чисельні звинувачення України у використанні хімічної та ядерної зброї.
Хто не з нами – той проти нас. Ті, хто ставить під сумнів нашу позицію – зрадники.	Американська та європейська підтримка України зброєю подається як підтримка світовим нацизмом свого сателіта.

Рекомендації щодо політики інформаційного захисту від ГО «ІНТЕРНЬЮЗ-УКРАЇНА»

- 1 Краще усвідомлення загроз.
- 2 Посилення прозорості медійної сфери і соціальних мереж. Публічна ідентифікація агентів інформаційного впливу.
- 3 Посилення прозорості політичних та інформаційних кампаній.
- 4 Розробка нової законодавчої бази щодо питань дезінформації та мови ворожнечі.
- 5 Координація органів державної влади та інституцій громадянського суспільства.
- 6 «Перекидання кисню» агентам зловмисних впливів.
- 7 Зміцнення демократичних наративів.
- 8 Розвиток медіаграмотності.

Які кроки можна застосувати проти пропаганди?
Я б пропонував п'ять пунктів:

- нове законодавство;
- технічні рішення за допомогою використання штучного інтелекту;
- фінансування суспільного мовлення;
- якісна журналістика;
- когнітивна протидія.

Флемінг Хенсен, старший науковий співробітник Данського інституту міжнародних досліджень.

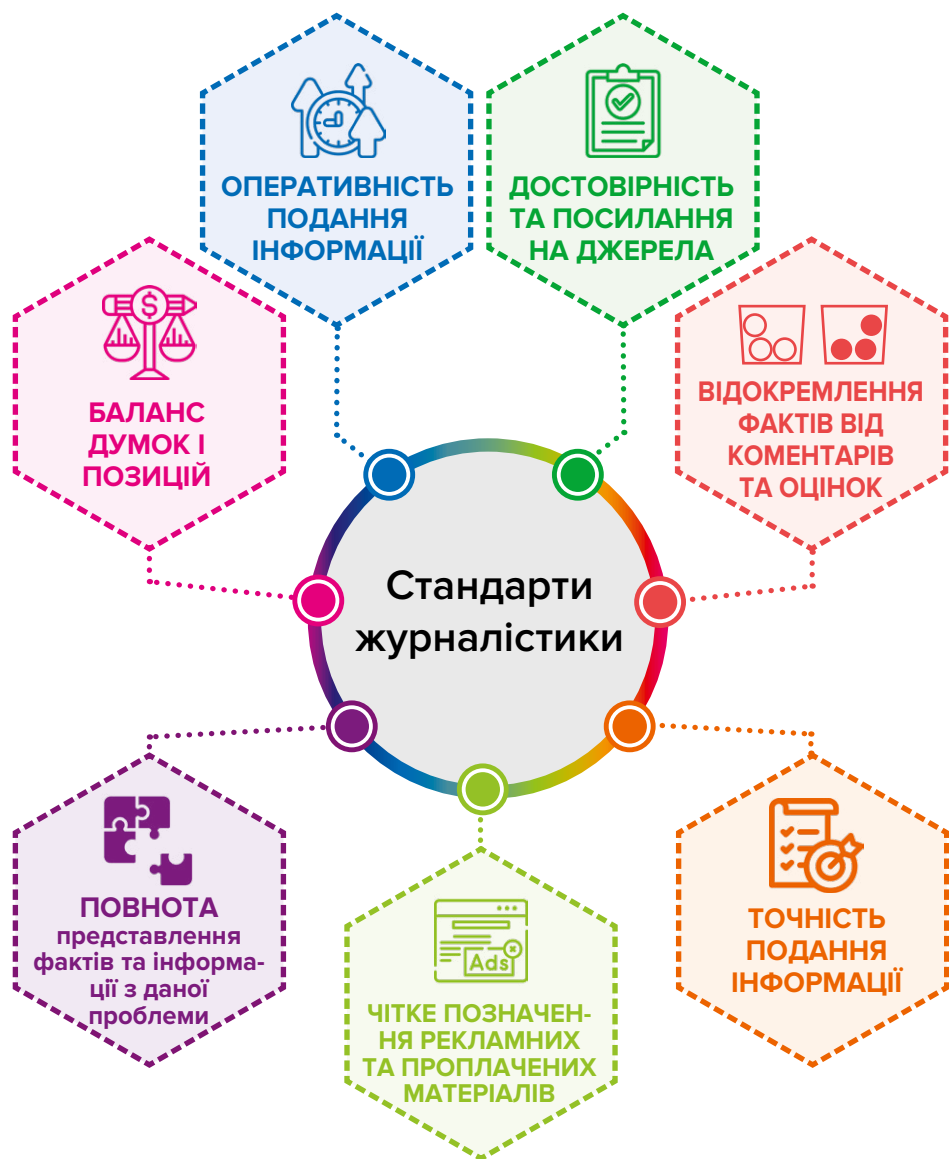
Як користувачу соціальних мереж не потрапити в пастку дезінформації

Десять запитань для критичного аналізу медіа-текстів

- 1) Хто автор?
- 2) З якою метою текст створений?
- 3) Для кого створений?
- 4) Хто фінансує?
- 5) Які джерела використані?
- 6) Наскільки джерела надійні?
- 7) Чи відповідає повідомлення дійсності?
- 8) Що може бути замовчено чи приховано?
- 9) Яку користь несе повідомлення?
- 10) Чи дотримані стандарти журналістики в тексті?

Стандарти журналістики

Шість запитань до коментаря експерта

- 1 Яку репутацію має цей експерт?
- 2 Де він працює?
- 3 Хто є власником дослідницької організації, в якій працює експерт?
- 4 Чи були у цього експерта відомі матеріали раніше?
- 5 Чи не занадто широке коло тем коментарів експерта?
- 6 Наскільки категоричний експерт у словах про певного політика чи конкретну тему?

Поради Валерія Майданюка, експерта проекту InfoLight.UA.

Лекція «Пропаганда та дезінформація. Виявлення та протидія»

- 1 Стережіться конспірології – це один із найдієвіших інструментів російської брехні.
- 2 Якщо вам кортить знати: «А що про це кажуть росіяни?» – краще утримайтесь. Будьте певні: хоч би що сталося, вони викруяться й вигадують якусь брехню, яка, ймовірно, прикро вас вразить.
- 3 Не дозволяйте собі засумніватись у реальності. Російська брехня намагається нав'язати вам відчуття, що реальність може бути будь-якою, і ви не можете точно знати правду.
- 4 Спростування має значення лише для людей, не досить поінформованих про ситуацію, а тому вразливих для російської брехні.

Маніпуляції на ток-шоу

- 1 Добір учасників дискусій буває заангажованим.
- 2 Одні й ті самі політики в студії.
- 3 Непрозорі методи відбору експертів.
- 4 Одні і ті ж експерти з усіх питань.
- 5 Експерти де-факто «обслуговують» політиків.
- 6 Неоднакове ставлення ведучих до учасників. «Свій» політик наперед знає питання, які поставить телеведучий, для «чужого» вони – повна несподіванка.
- 7 Скандали та хамство як методи маніпуляції та піару.
- 8 Маніпуляції з публікою в залі й телеглядачами.

Ток-шоу перестали бути свідченням демократії, хай навіть стихійної, а остаточно перетворилися на інструмент маніпуляції та звичайну політичну рекламу.

Сергій Щербина.
Політичні ток-шоу.
Маніпуляції у болоті
(Видання «Українська правда»).

КОРИСНІ РЕСУРСИ ДЛЯ БОРОТЬБИ З БРЕХНЕЮ:

Stopfake.org – онлайн ініціатива з розвінчання міфів, заснована викладачами та студентами Києво-Могилянської академії.

АрміяINFORM – інформаційне агентство Міністерства оборони України.

Ініціатива «По той бік новин» – незалежна інформаційна кампанія з медіаграмотності, фактчекінгу та розвитку критичного мислення, яку впроваджує «Інститут розвитку регіональної преси». Слоган: «Я не вірю на слово».

VoxCheck – це незалежний фактчекінговий проєкт неприбуткової організації VoxUkraine, який перевіряє висловлювання політиків.

Детектор медіа – просвітницька аналітична ініціатива #DisinfoCronicle. Ґрунтовний аналіз телеканалів.

Тексти <https://texty.org.ua> – аналіз дезінформації. База псевдо-експертів.

Оксана Мороз. Курс інформаційної гігієни та медіаграмотності.

INFOLIGHT – ресурс, присвячений інформаційній гігієні та ви-криттю і розвінчуванню російської пропаганди.

ОБ'ЄДНАНИЙ ФРОНТ: інформаційна війна, пропаганда, інформаційна гігієна

Текст – Костянтин Канішев
Літературний редактор, коректор – Катерина Махлай
Комп'ютерний дизайн та верстка – Дмитро Сапон
Концепт художнього оформлення – Дмитро Сапон

Більше за темою брошури можна довідатись в авторських лекціях проекту InfoLight_UA

Михайло Басараб

«Агітація, пропаганда, дезінформація: ціннісні орієнтири під час війни»

Валентин Балагура

«Як стати бійцем інформаційного фронту і допомогти ЗСУ»

Анатолій Дністровий

«Як кожен з нас може наблизити перемогу та допомогти армії, якщо Ви не в ЗСУ»

Валерій Майданюк

«Пропаганда та дезінформація. Виявлення та протидія»

Валерій Майданюк

«Інформаційна гігієна: телебачення, радіо, друковані ЗМІ»

Проект

InfoLight.ua

сайт

Facebook

Проект Infolight.ua
здійснюється за
підтримки Фонду
Ганнса Зайделя
в Україні

